

Kitap Tanıtımı ve Kritiđi

Ahmet AĐIRAKĐA,

İslâm Tarihinde Tartışmalı Konular

Akdem Yayınları, İstanbul 2015, 320 sayfa.

Bu yazıda İslam tarihinin klasik dönemi, İslam tıp tarihi, siyasi hadiseler ve İslam tarihindeki büyük siyaset adamları üzerine yayınladığı kitaplarla tanınan Prof. Dr. Ahmet Ağırakça'nın *İslam Tarihinde Tartışmalı Konular* isimli eseri tanıtılacaktır. 2015 yılında Akdem yayınları tarafından İstanbul'da yayımlanan eser Müslümanların tarihteki etkilerini, İslam medeniyetinin diğer medeniyetlerle ilişkilerini ve İslam devletlerinin yönetim tarzlarını konu alan makaleleri muhtevi dört bölümden oluşmaktadır. Makaleler "İslâm ve Tarih", "Çığır Açan Hadiseler", "Müslümanlar ve Ötekiler" ve "İslam'da Yönetim Tartışmaları" başlıkları altında tasnif edilmiştir.

Eserin birinci bölümü Müslümanların dünya tarihindeki etkin rolünü ortaya koyma çabasıdır. Tarih bilincinin medeniyetlerin taşıyıcı gücü olmasına işaretle başlayan bölümde, İslam medeniyetinin insan, çevre, toplum ve siyasetle ilgili olarak ortaya koyduğu temel ilkelerin yanı sıra medeniyetler arası karşılaşma, uzlaşma ve çatışma durumları da ele alınmaktadır. Zengin ve oldukça spesifik örnekler üzerinden değerlendirilen bu etkileşimlerin anlatımında Don Quijote'un yol arkadaşı Sancho'yla yaptığı bir tür ahkamü's-sultaniye olarak değerlendirilen konuşmaları, matematik, astronomi, tıp ve iktisat alanlarında batı dillerine geçen Arapça kökenli kelimeler gibi ilgi çekici örnekleri görmek mümkün. Oryantalistlerin Müslüman ilim adamlarının eserlerinden yaptıkları intihalleri ele alan makalede ise *Kâmilu's-Sinaati't-Tıbbiyye, Aşr Makalât fi'l-Ayn, Şerh 'alâ İlmi't-Teşrîh* isimli eserlerin serüveni anlatılmaktadır. Ayrıca J. Wiet gibi batılı araştırmacıların bu intihalleri tespit ettiklerine de değinilmektedir. Ağırakça bu bölümde Müslüman kadınların dünya tarihindeki rollerini de zikretmiş, Hz. Havva'dan Nene Hatun'a kadar bir çok kişiye muhtasar anlatılarla yer vermiştir. Bölümün "Kaynaklar Işığında İsrâ ve Mî'rac Olayı" başlıklı son makalesinde ise Kureyşlilerin bu mucizeye verdikleri tepkiler, Mescid-i Aksâ'nın nerede olduğu, miracın bedenlen mi yoksa ruhen mi gerçekleştiği, Hz. Peygamber'in o gece Rabbini görüp görmediği tartışmaları değerlendirilmekte ve o gece emrolunan hükümler yer almaktadır.

İkinci bölüm İslam coğrafyasının batıya doğru genişlemesinde etkili olan iki önemli hadisenin değerlendirilmesine hasredilmiştir. Bunlardan ilki Tarık b. Ziyâd'ın Endülü's'ün fethi sırasında gemileri yakması, diğeri

ise İstanbul'un fethi esnasında gemilerin karadan yürütülmesidir. Tarık b. Ziyâd'ın komutanlık tecrübeleri ve karakteri hakkında bilgi veren ve Endülüs'ün fethi sürecindeki mücadelelerini, kısa sürede elde ettiği başarıları ve bölgede görevli diğer bir komutan olan Musa b. Nusayr ile sürtüşmelerini ele alan makalede, onun kararı üzerine fetih esnasında gemiler yakıldığı için geri dönüş yolunun kalmamasının, ordunun motivasyonunu ve dolayısıyla İslam'ın o bölgede yayılmasını etkilediğine dikkat çekilmektedir. Tarık b. Ziyâd'ın bu kararına benzer şekilde İstanbul'un fethi sırasında gemilerin karadan Haliç'e indirilmesi de İslam tarihi açısından en etkili olay olarak değerlendirilmektedir. Fatih'in savaş esnasında uyguladığı bu taktiğin tarihteki başka örneklerini de aktaran (s.165) Ağırakça, buradaki en önemli motivasyon unsuru olarak Hz. Peygamber'den nakledilen hadisteki fetih hedefini zikreder. Bu hadisin etkilerine ve İslam tarihindeki İstanbul'un fethi teşebbüslerine de bölümde başka bir makalede yer verir.

Üçüncü bölüm Müslüman toplumların kendi bünyesinde farklı inanç ve yaşam biçimleriyle nasıl bir hukuk geliştirdiğini ele almaktadır. Bu çerçevede hicretten sonra Hz. Peygamber'in Medine'de uygulamaya koyduğu "Medine Sözleşmesi" ele alınmaktadır. İlk olarak Medine'deki toplumsal ve hukuki yapıyı değerlendiren Ağırakça, onun bir anayasadan çok "toplumu yönlendirmek için bir temel hukuk metni" (s. 205) olduğu görüşüne yer verir ve oryantalist çalışmalarda vesika ile ilgili literatürü değerlendirerek Muhammed Hamidullah'ın bu konudaki çabalarına işaret eder. Vesikanın sıhhati, sözleşme metni de açıklama ve değerlendirmelerle makalede yer almaktadır. Bu bölümde ayrıca İslam'ın zimmilere tanıdığı haklar, bunun İslam coğrafyasındaki yansımaları ele alınmıştır. Karşılıklı etkileşimlerin değerlendirildiği kısımda çeşitli sosyal ilişkiler ve Mardin'deki Mevlit geleneğinde yapılan çörek ikramının paskalya çöreğinden etkilenerek yapıyor olması gibi dini pratiklerdeki ilginç yansımaları ortaya koyulmuştur.

Kitabın son bölümünde İslam'da yönetim tartışmalarına yer verilmiştir. Hz. Peygamber dönemini değerlendiren yazar, onun Medine Vesikası'nı yürürlüğe koyması, diğer hükümdarlara elçiler göndererek diplomatik ilişkiler geliştirmesinden hareketle o dönemde bir İslam devletinin teşekkül ettiğini ve kurumsal işleyişin bunu ortaya koyduğunu söylemektedir. İslam'ın itikadi, ameli ve ahlaki bütünlüğüne işaret eden yazar onu oligarşi, teokrasi ve monarşi gibi diğer yönetim biçimlerinden farklı görmektedir. Bölümün hilafet makamını ele alan makalesinde Ağırakça, kelimenin kavramsal izahını yaptıktan sonra halifenin göreve getirilme usullerini zikretmektedir. "Devlet başkanı', 'halife', 'Emiru'l-Mü'minin' veya 'imam-ı Ümmet' seçimle ve bey'at usulüyle belirlenebilir. Bu seçimin tamamen hür bir iradeyle ve İslam'a aykırı olmayan herhangi bir yöntemle belirlenmesi gerekir." (s. 256) diyen yazar bey'at, istişare, istihlaf (kendisinden sonraki halifeyi belirleme), istila (ele geçirme) yoluyla hilafete gelme yöntemlerini değerlendirir. Bu çerçevede yazar ayrıca halifenin özellikleri, hilafet müddeti ve halifenin azli konularını da ele almaktadır. Şura ve istişareye dayalı yönetim biçimleri bölümde müstakil makalede ayrıca değerlendirilmekte, Hz. Peygamber'den itibaren yönetimde

istişareye verilen öneme tarihi örneklerle dikkat çekilmekte, bu yöntemin halifeyi keyfi uygulamalarda bulunmaktan alıkoyduğuna değinilmektedir. Son olarak Hz. Peygamber'in uygulamalarından hareketle İslam'ın inanç, amel ve ahlak ilkelerinin uygulanabilmesi için siyasal bir yapının gerekliliğine işaret edilerek bu bütünlüklü yapının muhafazasının önemine değinilmiştir.

İslam medeniyeti ve siyasi tarihine dair bir çok meselenin ele alındığı eserin akıcı üslubu ile okuyucuya faydalı olmasını diliyoruz.

Tuba Nur SARAOĐLU
Araş. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi